

KURTARMA VE YARDIMDA ÜCRETİN ŞARTLARI
(TTK. M. 1222)

Prof. Dr. Nisim FRANKO*

§ 1. KURTARMA VE YARDIM MÜESSESESİNİN TABİ OLDUĞU HÜKÜMLER

I. KANUNİ HÜKÜMLER

Kurtarma ve Yardım müessesesi, Türk Ticaret Kanununun 1222 ila 1234 maddeleri arasında tanzim edilmiş bulunmaktadır¹. Şuna işaret edelim ki, kurtarma ve yardıma müteallik kaideler, Türk Ticaret Kanununun bu maddeleri dışında, başka mevzuat ile de tanzim edilmiştir. Denizde Can ve Mal Kurtarma Hakkındaki Kanunun 10 ve 14. Maddeleri gemi kaptanına, tehlikede bulunan gemilere yardım etmek mecburiyetini tahmil etmiştir². Bunun yanında, Türkiye Denizcilik İşletmeleri Ana Statüsüne göre, Türk kara sularında, savaş gemileri dışında, 300 tonilatodan yukarı bulunan gemilere müteallik, kurtarma ve yardım işlerinin inhisarını tespit etmiş durumdadır³.

Bunun gibi, 815 sayılı Kabotaj Kanununun hükümlerine göre, Türk kara sularında kurtarma ve yardım faaliyeti, Türk bayraklı gemilere aittir. Bu iki inhisar durumu yalnız sadece sürekli gaye ile yapılacak kurtarma ve yardım işlerinde mevzubahistir. Çünkü, hem dahili mevzuatımız hem de Brüksel Konvansiyonunun hükümlerine göre, insani ve ahlaki mülahazalarla, bütün gemilere yardım ve kurtarma mecburi halde tanzim edilmiştir⁴.

* Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.: Deniz Ticaret Hukuku Ankara 1994, 383.

² İbidem

³ İzveren A.-Franko N. Çalık A.: 1994, 384.

⁴ İbidem

I. KURTARMA VE YARDIMIN İHTİYARİ VASFI

Türk Ticaret kanunu, kurtarma ve yardım hükümlerinde, işbu kurtarma ve yardımı bir mecburiyet halinde tanzim etmiş değildir. Kurtarma ve yardım kanuni bir mecburiyet olarak tahmil edildiği takdirde, ücretin ödenmesi mevzu bahis edilemez⁵. Ancak, şunu belirtelim ki, kurtarma ve yardım hizmetine müstenit ücret hakkı, kanuni bir alacak hakkıdır. Ortada bir mukavele olmazsa da bu hak mevcuttur⁶.

§. 2. KURTARMA VE YARDIM ÜCRETİNİN ŞARTLARI

Kurtarma ve yardım ücretinin şartları, Türk Ticaret Kanununun 1222 maddesinde tanzim edilmiştir⁷. Bu maddenin tanzim tarzına göre, kurtarma ve yardım ücretinin ödenmesine müteallik şartlar şunlardır.

I. DENİZ TEHLİKESİ

1. Tehlikenin Vasfı

Türk Ticaret Kanununun 1222 inci maddesinin tanzim şekline göre, kurtarma ve yardım müessesesinin tahakkuku ve binnetice bir ücrete müstahak olabilmek için, ilk şart gemi veya eşyanın bir deniz tehlikesine maruz kalmış olmasıdır⁸. Geminin maruz kaldığı tehlike, muhtelif şekillerde ortaya çıkabilir: şiddetli fırtına, buzlar arasında ezilme tehlikesi, çatma ve onun muhtelif akibetleri, gemi adamlarının isyanı, bunların ekseriyetinin birden hastalanması, kömür ve kumanya noksanlığı, makine arızaları, gemi içindekileri tehdit eden kaza ve sebepleri⁹.

⁵ **Kender R.-Çetingil E.**: Deniz Ticaret Hukuku (Deniz Takip Hukuku ve Deniz Sigortaları ile birlikte) Temel Bilgiler İstanbul 1992, 148.

⁶ **Tekil F.**: Deniz Nakliyat ve Sigorta Hukukunda Kurtarma ve Yardım İstanbul 1977, 234; **Çetingil E.-Kender R.**: Deniz Ticaret Hukuku Dersleri İstanbul 1978, 112; **Başbuğoğlu, T.**: Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (Açıklamalar-içtihatlar) c. II Deniz Ticareti-Sigorta Hukuku Ankara 1988, 1567.

⁷ **Başbuğoğlu, T.**, 1988, 1566-1567; **Eriş G.**: Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Deniz Ticareti ve Sigorta c. III Ankara 1990, 846.

⁸ **Başbuğoğlu, T.**, 1988, 1567-1567; **Eriş G.**: 1990, 846; **İzveren A.-Franko N.-Çalık A.**: 1994,366; **Tekil, F.**: Deniz Hukuku 1988, 232; **Tekil, F.**: 1977, 240; **Göğler, E.**: Genel Türk Ticaret Kanunu Şerhi c. III Ankara 1990, 2847.

⁹ **Göknil, M.N.**: Deniz Ticareti Hukuku, 3. T. İstanbul 1946, 362.

Geminin veya eşyanın maruz kalacağı tehlikenin bir harp tehlikeleri dışında olması gerektiği kabul edilmiştir¹⁰, şunu ilave edelim ki, tehlike mefhumu müdahale edilmediği takdirde, geminin veya eşyanın zayi olacağı fikridir. Bu her ne kadar şart ise de, kafi değildir¹¹. Şunu belirtmelidir ki, işaret olunduğu üzere¹², kurtarma ve yardım hizmetinin en mühim unsuru olan tehlike, muhtelif dereceler arz edebilir. Tam ziya veya ağır hasar tehlikeleri olabilir. Muhakkak ki ağır ve mevcut bir tehlikeden kurtarma, daha hafif veya muhtemel bir tehlikeden kurtarmaya nazaran daha yüksek bir ücrete hak verecektir. Burada, tehlike objektif olarak tayin edilmelidir. Yani, kaptanın tahayyül ettiği değil, ve fakat geminin maruz bulunduğu hakiki tehlike nazarı dikkate alınmalıdır. Bu tehlikenin derecesi, gerek gemi ve yükün kendisine, gerek içinde bulunduğu mahal ve hava şartlarına göre değişebilir. Geminin mukavemeti, sağlamlığı, yaşı, inşa tarzı, gemi adamlarının vaziyeti, yükün tehlikeli veya ateş alıcı olması buna tesir eder. Gemi, seyrüseferin pek az olduğu تنها bir yerde ise, imdat isteme için başka bir gemiye rastlaması şansı az olduğundan, tehlike daha fazladır. Halbuki, bir liman veya gemilerin geçit yeri olan bir bölgede, yardımı bulma imkanı daha fazladır. Şiddetli fırtına veya sis tehlikeyi arttırabilir. Sakin bir havada, karaya oturma veya pervane kazılması, tatbikatta daima muhtemel bir tehlike olarak kabul edilmelidir. Kazaya uğrayan geminin içindeki insanların, maruz kaldığı tehlike umumi olarak tehlikenin tayin ve tefsirine bir unsur teşkil eder.

2. Tehlikenin Şartları

Geminin veya eşyanın maruz kalmış olduğu tehlikenin, ya doğrudan doğruya veya dolayısıyla tesir etmesi mümkündür¹³.

Bu tehlikenin, müşterek avaryada olduğu gibi, meydana çıkmış ve doğrudan doğruya, tesir yapabilecek duruma geçmesi şart değildir. Tehlikenin beklenebilir olması kafi bir şarttır¹⁴. Geminin, maruz kaldığı deniz tehlikesi bakımından, gözönünde tutulması gereken diğer bir husus da, kurtarılan ve kurtaran gemi bakımından durumdur. İfade edildiğine göre¹⁵, kurtarılan gemi bakımından, geminin su yapması, yangın, karaya oturma veya yüzdürememe tehlikesi, sis, kötü hava, şiddetli rüzgar; kurtarıcı gemi bakımından ise, keza şiddetli fırtına ve rüzgar, yakıt temini ile ve manevrasında güçlük nazarı dikkate alınmalıdır.

¹⁰ Rıpert G.: c. III, 118 atfen Tekil F.; 1988, 232'den naklen

¹¹ Tekil F.; 1988, 232.

¹² Kender, R.: Denizde Kurtarma ve Yardım (1910 Tarihli Brüksel Konvansiyonu ve Türk Hukukuna Göre) İstanbul 1962, 105-106.

¹³ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 386.

¹⁴ Doğanay İ.: 1990, 2851.

¹⁵ Tekil F.: 1977, 255.

Kurtarma ve yardımın mevcut olması için, gemiyi veya eşyayı tehdit eden tehlikenin, önlenmesinin mümkün olmaması şartı da mevcut olmalıdır¹⁶. Bu hususta, TTK.nun 1222 inci maddesinin 1. fıkrasında aynen şu cümle mevcuttur. “...*gemi veya gemideki şeylerin gemi adamlarının idaresinden çıkması*” beyan edilmiştir.

Kurtarma ve yardımda ücret borcunun ödenmesi bakımından, maruz bulunulan tehlike dolayısıyla, üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da, bu tehlikenin hem gemiyi hem de yükü aynı zamanda tehdit etmesinin şart olmadığıdır¹⁷. Tehlikenin, aynı zamanda hem gemiyi hem yükü tehdit edip etmediği hususu büyük avarya için mevzubahistir.

Deniz tehlikesi mefhumunun şümülü bakımından, üzerinde durulması gereken diğer bir husus, harp tehlikesinin, şümül dışında tutulmuş olduğudur¹⁸.

Kurtarma ve yardımda, nazarı dikkate alınan tehlike unsuru bakımından, üzerinde durulması gerekli diğer bir husus da, bu tehlikenin ciddi bir vasıf arzetmesinin gerektiğidir¹⁹. Ancak, ciddi bir vasıf arzedenden tehlikenin, ayrıca endişe verici ve vahim bir mahiyette bulunması gerekmez²⁰. Bu şartın aranmamasına sebep, işaret bulunduğu üzere²¹, bugünkü teknik şartlar içinde, geminin sırf tehlike içinde olması, bunun endişe tevlit edeceğinin varit olmamasıdır. Burada mevzubahis olan, durumun vahim olması değil, ileride vahim neticeler doğurması hususudur²².

Kurtarma ve yardımda, geminin veya eşyanın maruz kalması gereken, deniz tehlikesi bakımından, üzerinde durulacak hususlar şunlardır:

Evvelemirde, deniz tehlikesi, en geniş manada gemi veya eşyayı doğrudan doğruya veya dolayısıyla, tehdit eden bir halin mevcudiyeti şarttır²³. Mevcut tehlike, geminin kendi vasıtaları ile veya gemi adamları tarafından yardım almadan önlenmesi imkan harici bir durum arzetmelidir²⁴. Bu husus, Türk Ticaret Kanununun 1222. Maddesinin 1. Fıkrasında: “...*gemi veya gemideki şeylerin gemi adamlarının idaresinden çıkması*” şeklinde ifade edilmiştir.

¹⁶ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 386.

¹⁷ Tekil F.: 1977, 240; İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 386.

¹⁸ Tekil F.: 1988, 232.

¹⁹ ibidem

²⁰ Tekil F.: 1988, 232.

²¹ ibidem

²² Tekil F.: 1988, 232.

²³ Göknil M.N.:1946, 361.

²⁴ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 386.

Saniyen, tehlikeye mani olunamaması halinde, gemi veya yükün tamamen kaybı veya mühüm bir şekilde hasarlanması durumu da gözönünde tutulmalıdır. Bu durumun takdiri, TTK.nun 972. Maddesinin hükmüne istinaden kaptana mevdudur²⁵.

Üçüncü olarak şunu belirtelim ki, kurtarmak ve yardımda ücret bakımından, tehlikenin yardımcıyı veya kurtarıcıyı da tehdit etmesi gerekmez. İfade olduğu üzere²⁶ gereken yardımcı veya kurtarıcı, kurtarma ve yardım hizmetini arızı olarak ifa etmek için, bir tehlikeye maruz kalmışlarsa, ücretin daha geniş ölçüler içinde ödenmesi gerekir.

Kurtarmak ve yardımda, ücret bakımından mevzubahis olan tehlike dolayısıyla, üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da, ücretin şartının tahakkuku bakımından, büyük avaryada olduğu gibi, tehlikenin mevcut olması şart değildir. Tehlikenin, muhtemel dahi olması, kurtarma ve yardım ücretinin tahakkukuna kifayet eder²⁷.

Kurtarma ve yardımda, ücreti tayin bakımından, nazarı dikkate alınan tehlike dolayısıyla, üzerinde durulması gereken diğer bir husus da, kurtarma ve yardımda bulunan geminin faaliyetin ifası bakımından, yetişmiş adamlarla techiz edilip edilmediğidir. Eğer, kurtarma ve yardımda bulunan gemi hususiyeti itibarıyla, bu ameliye bakımından techiz edilmemişse, takdir edilecek ücret bakımından, bu husus nazarı dikkate alınmalıdır²⁸.

II. KURTARMA VE YARDIM FAALİYETİ

1. Üçüncü Şahısların Faaliyeti

Türk Ticaret Kanununun 1222. Maddesinde mevzubahis edilen, kurtarma ve yardımda ücret talep şartlarının ikincisi, deniz tehlikesine maruz kalan gemiye veya yüke müteallik kurtarma ve yardım faaliyetine tevessül edilmiş olmasıdır²⁹. Şunu belirtelim ki, kurtarma ve yardım faaliyeti TTK.nun 1222. Maddesinin 2. Fıkrasına göre, aynı donatanın birden fazla gemileri arasında yapıldığı takdirde, bu faaliyet sebebiyle ücret istemek mümkündür³⁰. Bu şarta göre, kurtarma ve yardım için işi, kurtarılan veya kendisine yardım edilen geminin idaresini deruhte eden şahısların, gemiyi maruz aldığı tehlikeden kurtaramıyacak durumda bulunmuş olmalarıdır.

²⁵ İbidem

²⁶ Kender R.: 1962, 102.

²⁷ Doğanay İ.; 1990, 2851; Tekil F.: 1988, 232.

²⁸ Arseven H.: Deniz Ticareti Hukuku Dersleri, İstanbul 1961, 98.

²⁹ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 386.

³⁰ Doğanay İ.; 1990, 2853 contrario Dereli F., Kurtarma ve Yardım İBD. 1944, 282.

Kurtarma ve yardım, deniz tehlikesine maruz kalan gemi mürettebatı tarafından değil, üçüncü şahıslar tarafından tahakkuk ettirilmelidir³¹.

Deniz tehlikesine, maruz bulunan bir geminin veya içindeki eşyanın bizzat gemi adamları tarafından kurtarılması veya o gemiye yardım edilmiş olması, bu sebeple herhangi bir ücret ödeme borcunu tevhit etmez. Zira, bu takdirde yapılan faaliyet gemi adamlarının hizmetinden ibarettir³². Bu hususta, şunu belirtelim ki, kurtarma ve yardım sebebiyle ücret isteyemeyecek olan şahıslar, tehlike husule geldiği takdirde, o tehlikeyi bertaraf etmek mecburiyetinde olan "gemi adamları"dır.

Ancak, deniz tehlikesine maruz kalan gemide bulunmakla beraber, vazifeleri icabı bu tehlikeyi bertaraf etmek mecburiyetinde olmayan diğer gemi personeli, kurtarma ve yardımda bulunduğu takdirde, bir ücrete hak kazanırlar³³. Bu kimseler, gemi içindeki yolcular ve mesela piyanist, masajcı, ütücü gibi şahıslardır³⁴.

2. Zaruri Harcamalar Durumu

Kurtarma ve yardım dolayısıyla, ödenecek olan ücret bakımından, ortaya çıkan diğer bir husus da şudur:

Kurtarma ve yardım faaliyetine teşebbüs eden gemi, bazı harcamalar yapmak durumunda kaldığı takdirde, zararlara katlanması da mevzubahis olabilir. Mesela, motorun zorlanması, şaft ve personeldeki zararlar, karaya oturmuş olan gemi yüklerinin başka mavnalara yüklenmesi harcamaları, kurtarıcı geminin gecikmesi dolayısıyla, yük ilgililerine ödemek zorunda kalacağı ödemeler, gemi adamlarının uğradıkları bedeni ve ruhi zararlar sebebiyle ödenecek tazminatlar. Kurtarma ve yardım halinin gereği ve neticesi olan bu harcama ve zararların, kurtarma ve yardım ücretinin belirlenmesinde nazarı dikkate alınmalıdır³⁵.

Kurtarma ve yardım faaliyetinin, açtığı masraflar ve sebep olduğu zararlar ayrıca talep edilemez. Bunlar ücretin tayininde nazara alınmalıdır³⁶.

³¹ Doğanay İ.; 1990, 2852; Başbuğoğlu T.: 1988, 1566; Eriş G.: 1990, 846, Göknil M.N.: 1946, 362; İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 386.

³² Doğanay İ.; 1990, 2852; Başbuğoğlu T.: 1988, 1566; Göknil M.N.: 1946, 362; Hırş E.E.: Deniz Ticareti ve Sigorta hukuku İstanbul 1942, 72.

³³ Doğanay İ.; 1990, 2852.

³⁴ İbidem

³⁵ Mentş T.; Gemi Adamlarının Kurtarma ve Yardım Ücreti ve Adalet Mefhumu İstanbul 1991, 111.

³⁶ Çağa T.: Deniz Ticaret Hukuku c. III İstanbul 1988, 27 dn 18; Mentş T.: 1991, 111'e aften

3. Römorkaj Faaliyeti Durumu

Kurtarma ve yardım faaliyeti dolayısıyla, ücret talep edebilme bakımından, üzerinde durulması gereken diğer bir husus, römorkaj faaliyetidir. Römorkaj faaliyeti ile, kurtarma ve yardım faaliyeti yekdeğerinden farklı iki faaliyettir. Muayyen ve müşahhas bir durumda, gemiye müteallik faaliyet yalnız römorkaj şeklinde tavsif edildiğinde, burada bir kurtarma ve yardım olmadığından ücret talebine imkan yoktur³⁷. Römorkaj halinde ise, kurtarma ve yardım dolayısıyla, bir ücret talep hakkı muayyen ve müşahhas bir hadisede, faaliyetin normal römorkaj faaliyetinin dışında olan bir kurtarma ve yardım olmalıdır³⁸. Hangi faaliyetin bir kurtarma yardım olduğu hususu, kanunda tesbit edilmiş değildir. Böyle bir tesbite de imkan yoktur. Bunun içindir ki hangi faaliyetlerin ücretin bir unsuru olan, kurtarma ve yardım mahiyetinde olduğu tatbikatla ve mahkeme içtihatları ile tesbit edilmiştir³⁹.

Nitekim, Yargıtay, bir kararında, hasara uğrıyan ve fakat gemi adamlarının idaresinden çıkmamış bir geminin, mendireğe alınıp tamir edilmesinin bir kurtarma ve yardım mahiyetini taşımadığını tespit etmiştir⁴⁰.

4. Kurtarma ve Yardım Faaliyetinde Ücret Şartı

Kurtarma ve yardım faaliyetinin, bir ücreti müstahak olması için, hangi şartların mevcut olması gerektiği TTK.nun 1222. maddesinde tespit edilmiştir. Kanunun bu hükmüne göre, gemi adamlarının idaresinden çıkan bir gemi, üçüncü şahıslar tarafından ele geçirilerek, emniyet altına alınmış veya geminin idaresi gemi adamlarının elinde olduğu halde tehlike ancak üçüncü şahsın yardımı ile bertaraf edilmişse, bu takdirde bir kurtarma ve yardım faaliyeti mevcuttur ve bunun ücreti talep edilebilir⁴¹. Bu kurtarma ve yardım zımında sarfolunan emekler ne kadar büyük olursa olsun, eğer gemi selamete ulaştırılmamışsa ücret hakkı doğmaz⁴².

Kurtarma ve yardım dolayısıyla, alınacak olana ücreti tespit eden şartlar bakımından, şu belirtilmelidir ki, geminin kurtarılması için sarfolunan ve zayi edilen zaman da, ücretin tespiti bakımından nazarı dikkate alınacak bir husustur⁴³.

³⁷ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 387.

³⁸ Çakalır Y.: Römorkaj Sözleşmesi Ankara, 1985, 200; Mentesh T.: 1991, 209; İzveren A.- Franko N. K- Çalık A.; 1994, 387.

³⁹ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 386.

⁴⁰ Okay M.S.: Deniz Hukukuna Müteallik On Yıllık Temyiz Kararları İstanbul 1954 No. 263; İzveren A Franko N.-Çalık : 1994,387 dn. 134'e atfen.

⁴¹ Başbuğoğlu T.: 1988, 1566-1567, Karayalçın Y.: Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler (hukuki mütalaalar 1975-1983) II Ankara 1958, 151; Tekil F.: 1977, 255 dn. 69.

⁴² Doğanay İ.: 1990, 2854.

⁴³ İbidem

Kurtarma ve yardım faaliyetinin mevzuu, tehlikeye maruz kalmış olan gemi ve gemi içindeki şeylerdir⁴⁴. Kurtarma ve yardım geminin ve eşyanın kurtarılmasına ve yardımına müteallik olmadığı takdirde, herhangi bir ücretin verilmesi mevzubahis değildir⁴⁵.

Ücretin verilmesi bakımından, şunu da ifade edelim ki, bu ücret yalnız maddi yardıma inhisar ettirilmiş değildir⁴⁶. Kurtarma ve yardım zımında verilen teknik bilgiler, talimatlar şeklindeki fikri hizmetler, hatta moral ve hukuki destek dahi, ücret talebinin mesnedini teşkil eder⁴⁷.

Kurtarma ve yardım ücretinin ödenmesi, umumiyetle yapılan kurtarma ve yardım müspet bir netice vererek bitmesi ile verilir. Ancak, şunu belirtmelidir ki, kurtarmak ve yardım faaliyeti donatanın talimatı üzerine durdurulmuş ve bu itibarla yapılan çalışma bu sebeple neticesiz kalmışsa, kurtarma ve yardımda bulunan yine ücrete hak kazanır⁴⁸. Kurtarma ve yardım ücreti bakımından, şu husus belirtilmelidir ki, bu ücret tespit edilmiş olan bir rakamı geçemez. Filhakika, kanunun sarıh hükmüne göre, ödenmesi gereken ücret emniyet altına alınmış olan şeylerin kıymetini geçemez⁴⁹.

III. KURTARMA VE YARDIMIN HASIL ETTİĞİ FAYDALI NETİCE

Kurtarma ve yardım sebebiyle, ödenecek ücret bakımından, üzerinde durulması gereken diğer bir şart, bu kurtarma ve yardım faaliyetinden, müspet bir neticenin tahassül etmesidir⁵⁰.

Kurtarma ve yardım hizmetinden, bir netice elde edilememiş, yani gemi ve/veya içindeki şeyler selamete ulaştırılmamış ise hiçbir ücret talep edilemez⁵¹. Ancak, bir hususu daha açıklamak gerekir ki, ücretin ödenmesi bakımından, kanunun aradığı diğer bir husus, kurtarma ve yardım faaliyetinden elde olunan muvaffakiyet bir rol oynar. Bu muvaffakiyet derecesi, kurtarmadan sonraki vaziyet mukayese edilerek bulunur.

⁴⁴ Eriş, G: 1990, 847.

⁴⁵ İbidem

⁴⁶ İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994, 387.

⁴⁷ CHOLEY/-GILLES: Shipping Law 8. Tabı, South Hampton 1988, 437; Marais F.L.: Admiralty Minesota 1992, 127; İzveren A.-Franko N.-Çalık A.; 1994,387 dn 139; Tekil F.: 1988, 233.

⁴⁸ XI. HD. 9.12.1980 t. E. 5271 K. 5715 Başbuğoğlu T. 1988, 1567.

⁴⁹ Doğanay İ.: 1990, 2813; Karayalçın Y.: 1983, 151 Menteş T. : 1991, 105.

⁵⁰ Menteş T.: 1991, 106, Göknil M.N.: 19476, 364.

⁵¹ Gültekin G.: Deniz Hukuku, Çatma ve Kurtarma Yardım Cemil Bilsel'e Armağan İstanbul 1939, 631.

Kurtarılan şeylerin değeri, muvaffakiyetin yalnız sübjektif bir ölçüğe değer verilmiştir⁵²

1. Faydalı Netice Unsuru

Kurtarma ve yardım faaliyeti, ya bizzat gemiyi veya geminin içindeki eşyayı selamete eriştirmek suretiyle tahakkuk edecektir. Faydalı bir netice veren kurtarma ve yardım, ücrete hak kazandırır. Bu ücret, ya evvelden mukavele ile tespit edilmiştir veya tespit edilmediği takdirde hükmen tayin olunur⁵³.

Kurtarma ve yardımdan, tahassül etmesi aranan faydalı netice, neyi ifade eder? Belirtildiğine göre⁵⁴, bu hususu geniş manada anlamak icap eder. Kurtarma ve yardım neticesi, mutlak olabildiği gibi nisbi de olabilir. Geminin ve geminin içinde bulunan şeylerin mutlak değil, nisbi dahi olsa selamete eriştirilmesi, faydalı neticenin istihsal edildiğini ifade ettiğinden, ücrete mastahak olunur.

Kurtarma ve yardım faaliyeti sebebiyle ücretin tahakkuku müsbet neticeye bağlı olduğuna göre, eğer böyle bir netice istihsal edilemezse, ifade olunduğu üzere⁵⁵, tehlike içinde bulunan bir gemiyi saatlerce çekmiş ve fakat selamet temin edecek bir yer veya limana getirilmemişse, yahut kurtarma gemisinde husule gelen bir arıza neticesinde, çekilen gemi yarı yolda bırakılmış ise, yine yapılan hizmetler neticesiz kaldığı için, yardım ve kurtarma ücreti diye bir şeyin istenmesine imkan yoktur. Ancak, şunu belirtmelidir ki⁵⁶ faydalı netice almayı, her zaman mutlak selamete ulaştırma manasında anlamamak gerekir. Bilhassa, birden fazla kurtarıcının birbirini takip eden kurtarma ve yardım faaliyetlerinde, birinci gemi selamete ulaştırma hareketinin birinci safhasını yapmış, mesela oturmuş vaziyette olan yaralı bir gemiyi yüzdürmüş, ikinci kurtarıcı, hasarın muvakkat tamirini yaparak aynı gemiyi bir limana çekmiş ve mutlak bir selamete ulaştırmışsa, o zaman bu selamete çıkış, her iki geminin birbirine inzimam eden, bir müsbet faaliyet sonucu ancak tahakkuk etmiş olduğu için, her iki gemide kurtarma ve yardıma hak kazanmış sayılırlar. Demek ki, nisbi selamete ulaştırma halinde de, kurtarma ve yardım mevcut sayılmalıdır.

2. Kurtarmak ve Yardıma Nail Olacak Şeyler (Gemideki Şeyler)

Burada, üzerinde durulması gereken diğer bir husus, kurtarılmış olan gemiden başka, bu kurtarma ve yardıma nail olacak diğer şeylerin, nelerin olanağının tespitidir.

⁵² Kender R.: 1962, 101.

⁵³ Dereli F.: 1944, 275.

⁵⁴ Eriş G.: 1990, 848.

⁵⁵ Doğanay I.: 1990, 2854.

⁵⁶ İbidem

Kurtarma ve yardım, geminin ve eşyanın kurtarılmasına ve yardımına müteallik olmadığı takdirde, herhangi bir ücretin verilmesi mevzubahis değildir⁵⁷.

Kurtarma ve yardıma mevzu olacak şeyler “*gemideki şeylerdir*”. Bu şey mefhumu içinde yolcuların ve gemi adamlarının şahsi eşyaları ve bagajlarının dahil olduğu kabul edilmiştir⁵⁸. Bazı büyük gemilerde, butiklerde mevcut san’at eserleri, mücevherler, moda koleksiyonları gibi değerlik eşya mevcut olabilir. Bunların nazarı dikkate alınmaları gerekir⁵⁹.

Gemi içinde, eşya, mektup, koli ve saire mevcut olduğu takdirde, bunlar da kurtarma ve yardım faaliyetine mevzu teşkil edebilir mi?⁶⁰ Bu hususta, pratik bakımdan müşkülata karşılaşıldığından, ne milli kanunlarda ne de Brüksel Konvansiyonunda, buna müteallik bir hüküm mevcut değildir⁶¹. Ancak belirtmelidir ki, beynelmilel tatbikatta, bu hususta yalnız bir hakem kararı mevcuttur. Hakem kararı, 734 posta kolisi taşıyan geminin Mayorka adası burnunda karaya oturması üzerine, kurtulan posta kolilerinin kaybolması halinde, Posta Yönetmeliğinin tayin edeceği değer üzerinden, kurtarma ve yardım alacağına mevzu teşkil etmesini kabul etmiştir⁶².

Kurtarmak ve yardım faaliyetinin neticesi bakımından, üzerinde durulması gereken diğer bir husus da, bu kurtarma ve yardımın aynı donatana ait bir gemiye müteallik olması halidir. Bu durumda da, ücret tahakkuk ettirilebilir⁶³.

3. No Cure No Pay Prensibi

Kurtarma ve yardım dolayısıyla, ücretin kazanılmasında, tatbikatta (no cure no pay) prensibine istinat edilmiştir⁶⁴.

No cure no pay (netice alınmadan ödeme yapılmaz) prensibine göre, bir kurtarma ve yardım faaliyeti, kurtarma ve yardım faaliyetini yapanın bütün çabalarına rağmen, bir netice istihsal edilmemişse, bu takdirde ücrete müstahak olunamayacağını ifade eder. Şunu belirtelim ki, prensip tabii bir neticenin ifadesidir. Bu itibarla, kurtarmak yardım anlaşmasında, bu şekilde bir ifade olmazsa dahi kurtarma ve yardım müspet bir netice

⁵⁷ **Dereli** F.: 1944, 275.

⁵⁸ **Tekil** F.: 1988, 232.

⁵⁹ İbidem

⁶⁰ **Tekil** F.: 1988, 232.

⁶¹ İbidem

⁶² Repertoire Methodique et Pratique De l’Assistance en Mer Paris 1962 241; **Tekil** F.: 1988, 232’den naklen.

⁶³ **Doğanay** İ.: 1990, 2853.

⁶⁴ **Kender** R.: Uluslararası Deniz Hukukunda Kurtarma ve Yardıma Dair Yeni Çalışmalar **Hirsch** Hatırasına Armağan İstanbul 1986, 380; **Arseven** H.: 1961, 97.

vermediği takdirde, ücrete hak kazanılamaz⁶⁵. Ancak, şunu belirtelim ki, bu prensip bir amir hüküm olmayıp, bir tefsiri hükümdür. Bundan dolayıdır ki, kurtarma ve yardıma müteallik mukavelelerde, kurtarma faaliyetinin müsbet bir neticesi varid olması dahi, kurtarma ve yardıma tevessül edenin yine ücrete müstahak olacağı hususunda, mukavelelere hüküm konmaktadır⁶⁶. Bu takdirde Kanunun tefsiri hükmünün aksi konmuş bulunmaktadır⁶⁷.

Şunu belirtmelidir ki, kurtarma ve yardımda istihsal edilmesi aranan fayda netice itibariyle ya yüke veya gemiye müteallik olabilir. Faydanın müşterek olması şartı mevcut değildir⁶⁸.

4. Kaptanın Mümanaatı ve Can Kurtarmada Durum

Kurtarma ve yardımda ücret bakımından iki noktayı belirtmekle iktifa edeceğiz:

Birincisi, kurtarma ve yardımda ücrete müstehak olunabilmesi için bu kurtarma ve yardım işine kaptanın sarıh ve makul bir mümanaatı bulunmamalıdır⁶⁹. İkincisi kurtarma ve yardım faaliyetinin cana müteallik olması halinde, bu sebeple müstakilen bir ücret talep edilemeyeceğidir⁷⁰. Şunu belirtelim ki, İngiliz Hukuku bir istisna getirmekte ve cankurtaranlara da ücret ödenmesini tesbit etmektedir⁷¹. Şunu belirtmelidir ki, cankurtaranlar; yükkurtaranlara verilecek olan ücrete müştereken hissedar olurlar⁷².

⁶⁵ Kender R.: 1986, 380; İzveren A. Franko N.- Çalık A.; 1994, 388.

⁶⁶ Arseven H.: 1961, 97.

⁶⁷ İbidem.

⁶⁸ Arseven H.: 1961, 97.

⁶⁹ Dereli F.: 1944, 281; Doğanay İ.: 1990, 2857; Başbuğoğlu T.: 1988, 1579; Arseven H.: 1961, 98; İzveren A. -Franko N.-Çalık A.; 1994, 388; Yavaşca C.: 1983, 45, Tekil F.: 1977, 35, Gültekin G.: 19939, 635, Doğanay İ.: 1978, 556, Eriş G.: 1990, 847.

⁷⁰ Dereli F.: 1944, 282; Göknil M.N.: 1959, 368; Kender R.: 1962, 113, Arseven H.: 1961, 14; Hirsche E.: 1942, 73.

⁷¹ Dereli F.: 1944, 282; F. Löhr 148-149'a atfen.

⁷² Doğanay İ.: 1978, 547; Yavaşca C.: 1995, 55, İzveren A.- Franko N.- Çalık A.; 1994, 388.

BİBLİYOGRAFYA

- Arseven H.:** Deniz Ticareti Hukuku Dersleri İstanbul 1961.
- Başbuğoğlu T.:** Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (açıklamalar-içtihatlar) Deniz Ticareti-Sigorta Hukuku Ankara 1988
- Çakalır Y.:** Römorkaj Sözleşmesi, Ankara 1985
- Çalık A.:** bakınız İZVEREN A.
- Çetingil E. A.-Kender R.:** Deniz Ticareti Hukuku Dersleri İstanbul 1978
- Dereli F.:** Kurtarma ve Yardım İstanbul B.D. 1944
- Doğanay İ.:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi 3. Tabı c. III Ankara 1990
- Dağanay İ.:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, İstanbul 1978
- Eriş G.:** Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu: Deniz Ticareti ve Sigorta c. III Ankara 1990
- Franko N.:** bakınız İZVEREN A.
- Göğer E.:** Genel Olarak Denizde Kurtarma ve Yardım AD. Ocak 1984
- Göknil M.N.:** Deniz Ticareti Hukuku 3. Tabı İstanbul 1946
- Göltekin G.:** Deniz Hukuku: Deniz ve Kurtarma-Yardım Cemil Bilsel'e Armağan İstanbul 19939
- Hirş E.:** Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku İstanbul 1942
- İzveren A.- Franko N.-Çalık A.:** Deniz Ticaret Hukuku Ankara 1994
- Karayalçın Y.:** Özel Hukukda Mes'eleler ve Görüşler "hukuki mütalaalar" 1975-1938 II Ankara 1985
- Kender R.-Çetingil E. A.:** Deniz Ticaret Hukuku (Deniz Takip Hukuku ve Deniz Sigortaları ile Birlikte) Temel Bilgiler İstanbul 1992
- Kender R.:** Denizde Kurtarma ve Yardım (1910 Tarihli Brüksel Konvansiyonu ve Türk Hukukuna Göre) İstanbul 1962
- Kender R.:** Uluslararası Deniz Hukukunda Kurtarma Yardıma Dair Yeni Çalışmalar Hirş Hatırasına Armağan İstanbul 1986
- Menteş T.:** Geni Adamlarının Kurtarma ve Yardım Ücreti ve Adalet Kavramı İstanbul 1977
- Tekil F.:** Deniz Hukuku İstanbul 1988
- Tekil F.:** Deniz Nakliyat ve Sigorta Hukukunda Kurtarma ve Yardım İstanbul 1977
- Tekil F.:** Deniz Ticaret Hukuku İstanbul 1977
- Yavaşca C.:** Deniz Ticaret Hukuku (Deniz Kazaları ve Deniz Sigortaları) İstanbul 1993